

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 64.600.06 при Харківському
національному медичному університеті
МОЗ України професору В.А. Огнєву
61022, м. Харків, проспект Науки, 4

В І Д Г У К
офіційного опонента

доктора медичних наук, професора, директора ДУ «Інститут охорони
здоров'я дітей та підлітків НАМН України» Даниленко Георгія
Миколайовича на дисертаційну роботу Богачової Ольги Сергіївни
«Гігієнічна оцінка та оптимізація умов навчання в професійних аграрних
ліцеях», за спеціальністю 14.02.01 — гігієна та професійна патологія

Актуальність теми. Вагомий вплив на здоров'я підлітків та молоді має навчальна діяльність. У освітньому закладі проходить значна частина активного часу доби. У той же час, навчально-виробниче середовище спеціальних освітніх закладів є складним комплексом фізичних, хімічних, біологічних факторів, а також факторів, що формують спосіб життя студента: режим дня, харчування, рухова активність і інші.

Важливими чинниками ризику здоров'ю учнівської молоді є фактори навчання і виховання в освітніх установах нового типу, що формують у підлітків стан хронічного стресу і тим сприяють розвитку у них невротичних станів, функціональних відхилень і хронічних захворювань. Тому особливий інтерес гігієністів представляють нові інноваційні освітні установи і програми навчання, які декларують і освітню ефективність, і збереження здоров'я учнів. Серед подібних установ особливе місце займають аграрні професійні навчальні заклади.

Загальновідомо, що рівень адаптованості організму робить фізіологічну систему організму міцною та досконалою, а вона в свою чергу забезпечує адекватний розвиток умовам та режиму виробничої діяльності. Також досконалість та гнучкість та потенційні можливості адаптаційних механізмів забезпечують достатньо високий рівень професійної стійкості та працездатності

людини, що неодмінно сприятиме збереженню та зміцненню здоров'я – необхідної умови для удосконалення спеціаліста та підвищення рівня його професійної майстерності. В цьому аспекті, процес професійної адаптації організму підлітка до тієї або іншої діяльності являється одним з проблемних питань гігієни дітей та підлітків. Тому багато авторів обґрунтовано вважають, що оцінку формування системи діяльності треба здійснювати за рахунок виміру рівня адаптаційних можливостей організму, які в свою чергу обумовлюють успішність оволодіння підлітками обраних професій, на тлі формування в них динамічного робочого стереотипу, який забезпечить розвиток у відповідних спеціальності умінь та навичок.

Проблематика даної роботи представлена в різноманітних державних програмах та постановвах: «Молодь України» (2009-2015 рр.), Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки, «Сільська молодь: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» (постанова Верховної Ради України від 20.12.2005р. № 3228-IV), Постанова Кабінету Міністрів України «Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості» (2016 р.), Державній цільовій програмі розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року № 102 від 14.02.2018р., у яких відображено стратегію розвитку існуючої системи професійно-технічної освіти молоді.

Відповідно, дисертаційна робота Богачової О.С., присвячена гігієнічній оцінці та оптимізації умов професійно-технічного навчання молоді у професійних ліцеях аграрного профілю з метою збереження та зміцнення їхнього здоров'я, є актуальною і своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана дисертаційна робота виконана в Харківському національному медичному університеті в межах досліджень, які були фрагментом планової наукової роботи кафедри гігієни та екології №1 за темами: «Обґрунтування системи психогігієнічної профілактики психічних розладів у підлітків, які проживають в умовах великого міста» (№ держреєстрації 0112U00238) й «Розробка та впровадження принципів медицини граничних станів» (№ держреєстрації 0115U000992). Здобувач був співвиконавцем даних тем.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна.

Оцінюючи ступінь обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у дисертації, слід відзначити, що автором було чітко та цілком обґрунтовано сформульовані його мета і основні завдання, визначені об'єкт і предмет дослідження.

Так, *метою дисертаційної роботи* було науково обґрунтувати та розробити комплекс заходів з моніторингу та гігієнічної оптимізації якості освітнього середовища у професійних аграрних ліцеях.

Відповідно до мети дослідження, були чітко сформульовані *пріоритетні завдання*, які підлягали розв'язанню під час виконання наукового дослідження, а саме: дослідити характер виробничої діяльності працівників основних сільськогосподарських професій та визначити комплекс відповідних професійно значущих функцій; встановити закономірності впливу умов та характеру навчально-виробничого процесу на життєдіяльність учнів професійного аграрного ліцею; дослідити характер формування системи професійно значущих функцій спеціаліста сільськогосподарських професій у процесі навчання у професійних аграрних ліцеях; визначити особливості впливу умов та характеру професійно-технічного навчання у професійних аграрних ліцеях на функціональний стан учнів; проаналізувати стан загального та психічного здоров'я учнів, які опановують сільськогосподарські професії на базі професійного аграрного ліцею; розробити комплекс профілактичних заходів з гігієнічної оптимізації та оздоровлення умов і характеру навчання учнів професійних аграрних ліцеїв.

Важливим підґрунтям високої достовірності одержаних даних слід вважати використання сучасних високоінформативних *методів досліджень*, а саме: бібліосемантичного, аналітичного; гігієнічного; медико-соціального дослідження; психофізіологічного; психологічного; медико-статистичного, які в результаті дозволили отримати нові наукові дані, які в повній мірі відповідають вимогам доказової медицини.

Отже, високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується достатньою кількістю проведених досліджень із використанням методів, що адекватні поставленим завданням.

Автором була чітко означена *наукова новизна* отриманих результатів, яка полягала в тому, що вперше в Україні: визначено сукупність індивідуальних психофізіологічних та психологічних властивостей робочих сільськогосподарських професій, які забезпечують успішність засвоєння учнями професійних аграрних ліцеїв обов'язкових умінь та навичок, при збереженні їхнього здоров'я за умов подолання професійно зумовлених чинників ризику; встановлено причинно-наслідковий зв'язок характеру та умов професійно-технічного навчання й особливостей життєдіяльності (з визначенням чинників ризику) підлітків у професійному аграрному ліцеї з формуванням системи професійно значущих психофізіологічних функцій, функціональним станом організму, загальним та психічним здоров'ям ліцеїстів; розроблено стандартизовану тестову програму професійної придатності до аграрних професій "Agrotest", спрямовану на вимірювання рівня реалізації професійно значущих функцій працівників робочих професій сільського господарства, які опановують учні професійних аграрних ліцеїв та опрацьовано комплекс заходів з моніторингу та гігієнічної оптимізації якості освітнього середовища у професійних аграрних ліцеях, який будується на принципах гігієнічної донозологічної діагностики, із визначенням критеріальних професійно значущих функцій, функціонального стану та здоров'я учнів, що належать до оціночних критеріїв ризику.

Набуло подальшого розвитку дослідження з удосконалення комплексу заходів із моніторингу та корекції функціонального стану та здоров'я ліцеїстів, які опановують аграрні спеціальності на базі професійних аграрних ліцеїв.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Теоретичне значення результатів дисертаційної роботи полягає в доповненні наукових даних сучасної гігієнічної науки даними щодо вивчення характеру виробничої діяльності працівників основних сільськогосподарських

професій з визначенням комплексу відповідних професійно значущих функцій; встановленні закономірностей впливу умов та характеру навчально-виробничого процесу на життєдіяльність учнів професійного аграрного ліцею; обґрунтуванні формування системи професійно значущих функцій спеціаліста сільськогосподарських професій у процесі навчання у професійних аграрних ліцеях; визначенні особливостей впливу умов та характеру професійно-технічного навчання у професійних аграрних ліцеях на функціональний стан учнів; аналізі стану загального та психічного здоров'я учнів, які опановують сільськогосподарські професії на базі професійного аграрного ліцею.

Практичне значення дисертації обумовлено розробкою комплексу заходів з гігієнічної оптимізації якості освітнього середовища у професійних аграрних ліцеях та удосконаленням системи моніторингу здоров'я учнів професійних аграрних ліцеїв шляхом розробки, апробації та впровадження «Тестової програми професійної придатності до аграрних професій “Agrotest”», спрямованої на вимірювання рівня реалізації професійно значущих функцій працівників робочих професій сільського господарства, які вони опановують.

Розроблені та апробовані в дисертаційній роботі *матеріали впроваджено* у науково-практичну діяльність ДУ «Інституту охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України», у навчальний процес кафедр гігієни, екології та охорони праці в галузі Української медичної стоматологічної академії, кафедри гігієни та екології Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України», кафедри гігієни праці та професійної патології Харківської медичної академії післядипломної освіти, кафедри гігієни та екології №4 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, кафедри загальної гігієни та екології Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; а також у навчальний процес Липківатівського аграрного коледжу та Одноробівського професійного аграрного ліцею.

Основні положення дисертаційної роботи пройшли широку апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме: на науково-практичній конференції «Біоетика та біобезпека на сучасному етапі розвитку суспільства»

(Харків, 22 жовтня 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Безпека праці: освіта, наука, практика» (Харків, 20 листопада 2014 р.); Міжвузівській конференції молодих вчених «Медицина третього тисячоліття» (Харків, 14 січня 2014 р., 20 січня 2015 р., 19 січня 2016 р., 16-17 січня 2017 р.); 7th International Scientific Interdisciplinary Conference for medical students and young scientists (Харків, 15-16 травня 2016 р.); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Епідеміологічні дослідження в клінічній та профілактичній медицині: досягнення та перспективи» (Харків, 12-13 березня 2015 р.); 4-й міжнародній науково-практичній конференції «Гендер. Екологія. Здоров'я» (Харків, 21-22 квітня 2015 р.), XIX Міжнародному медичному конгресі студентів та молодих вчених (Тернопіль, 27-29 квітня 2015 р.); VII Международной студенческой электронной научной конференции «Студенческий научный форум 2015» (Росія, Саратов, 17 червня 2015 р.); 9th International Scientific Interdisciplinary Conference for medical students and young scientists (Харків, 19-20 травня 2016 р.); 86-й науково-практичній конференції студентів і молодих вчених із міжнародною участю «Інновації в медицині» (Івано-Франківськ, 23-24 березня 2017 р.); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини» (для студентів та молодих вчених) (Одеса, 28 квітня 2017 р.); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Медицина граничних станів. Теорія та практика донозологічної діагностики лікування та профілактики професійних захворювань» (Харків, 25-26 вересня 2018 р.); IV International congress of Polish society of public health in environment (Вроцлав, 22-23 листопада 2018 р.).

Оцінка змісту, наукової та літературної якості складу матеріалу і стилю дисертації, її завершеності в цілому та ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації.

Дисертаційна робота Богачової О.С. "Гігієнічна оцінка та оптимізація умов навчання в професійних аграрних ліцеях" є завершеною науковою працею, побудована за класичною схемою, викладена грамотною літературною українською мовою. Слід зазначити, що стиль написання дисертації в повній мірі

відповідає сучасним вимогам до робіт, які подаються на здобуття наукових ступенів.

Дисертація викладена на 235 сторінках машинописного тексту і має такі розділи: анотація, вступ, аналітичний огляд літератури, об'єкти, обсяг та методи дослідження, 5 розділів власних досліджень, аналіз та узагальнення результатів, висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел літератури (містить 250 наукових джерел, у тому числі 33 латиницею) та 3 додатки. Робота містить 23 таблиці, 10 рисунків, 8 формул.

Аналіз *змісту основних розділів* дисертаційного дослідження, дозволив відзначити наступне.

В "*Анотації*" викладено основний зміст проведених досліджень із результатами та зазначенням їхньої наукової новизни та практичного значення.

У "*Вступі*" розкрито актуальність теми, чітко сформульовані мета, завдання дисертаційного дослідження, наукова новизна і практичне значення отриманих результатів, показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами Харківського національного медичного університету, підкреслено особистий внесок здобувача, наведено численні свідчення щодо реалізації впровадження в практику та успішної апробації змістовної частини дисертаційного дослідження.

Матеріали *Розділу I* висвітлюють зміст актуальних публікацій провідних вітчизняних та закордонних фахівців у галузі гігієни дітей та підлітків, присвячених актуальній проблемі сьогодення – визначенню факторів, які впливають на підлітка в процесі професійної адаптації, та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між умовами професійного навчання і станом здоров'я підлітків. При проведенні аналізу наукової літератури звертають на себе увагу численні дисертаційні та наукові дослідження, пов'язані з гігієнічною оцінкою та оптимізацією умов навчання підлітків різних спеціальностей, а саме: вихованців військових ліцеїв, банківських службовців, виробничих спеціальностей у галузі залізничного транспорту, радіотехнічного профілю, учнів кадетського корпусу, але в доступній літературі відсутні вичерпні дані щодо дослідження аграрних спеціальностей, вивчення процесу професійної

адаптації підлітків, які опановують сільськогосподарські професії на базі професійних аграрних ліцеїв, що і підтверджує актуальність даного дослідження.

У *Розділ II* визначено об'єкт, обсяг дисертаційного дослідження, підбрано сучасні методи дослідження: бібліосемантичний – спрямований на вивчення стану проблеми, що досліджувалась; аналітичний – спрямований на вивчення навчальних програм, планів, розкладів, режиму та регламентуючих документів, а також встановлення професійно значущих функцій та якостей працівників сільськогосподарських професій, професійних вимог до обраної спеціальності та класифікації професій за умовами праці; гігієнічний – спрямований на визначення умов і характеру навчально-виробничого процесу в ліцеї на їх відповідність гігієнічним нормам; медико-соціальне дослідження – для суб'єктивної оцінки впливу чинників навколишнього середовища, яка включала оцінку режиму дня, харчування, психологічний мікроклімат, рухову активність, визначення умотивованості ліцеїстів щодо оволодіння професійно значущими якостями робітників сільськогосподарських професій, оцінку стану психічного здоров'я, аналіз хронічної захворюваності ліцеїстів за результатами періодичних медичних оглядів; психофізіологічний – спрямований на вивчення основних властивостей нервової системи ліцеїстів, когнітивної діяльності, яка включала дослідження уваги, пам'яті та розумової працездатності підлітків; психологічний – вивчення психоемоційного стану та рівня інтелекту учнів; медико-статистичний – для проведення статистичної обробки матеріалу.

Дисертаційні дослідження було проведено в умовах натурного експерименту на базі типового Одноробівського професійного аграрного ліцею (Україна, Харківська область, Золочівський район). Під безпосереднім динамічним спостереженням перебувало 130 ліцеїстів віком 15-18 років (обох статей), які протягом 3-х років навчання послідовно опановували найбільш поширені спеціальності сільського господарства: слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування (1-й курс, СРСГМУ), тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (2-й курс, ТрСГ(Л)В), водій автотранспортних засобів (3-й курс, ВАТЗ).

Результати проведених досліджень підтвердили обґрунтованість та адекватність вибраних методів.

У *Розділі III* дисертаційного дослідження було надано фізіолого-гігієнічну характеристику праці у професіях, які опановують підлітки в професійних аграрних ліцеях. Автором виділено комплекс професійно зумовлених психофізіологічних функцій та психологічних якостей працівників сільськогосподарських спеціальностей, таких як висока гострота і точність зорового, слухового й тактильного сприйняття; висока точність і координація рухів; добре розвинена образна та оперативна пам'ять; висока здатність до розвитку розподілу, переключення та стійкості зосередження уваги; здатність до монотонної роботи; аналітичне, логічне, технічне мислення й просторова уява, уважність; емоційна стійкість, врівноваженість; терпіння і наполегливість. Зазначено, що відмінності в системі критеріальних властивостей, пов'язані зі специфікою виконання виробничих операцій в окремих професіях.

За даними професіографічних досліджень обраних спеціальностей було виявлено низку чинників ризику, здатних негативно впливати на здоров'я працівників цієї галузі: рухомі агрегати й механізми, підвищений вміст пилу в повітрі робочої зони, підвищена або знижена температура поверхні обладнання й матеріалів та повітря робочої зони; підвищені рівні шуму, вібрації на робочому місці, підвищена чи знижена вологість, швидкість руху повітря, підвищений рівень електромагнітного випромінювання, підвищена пожежонебезпека обладнання та матеріалів (легкозаймисті речовини), наявність у повітрі робочої зони шкідливих речовин, фізичні перевантаження (статичні та динамічні); нервово-психічні перевантаження; відсутність або недостатній рівень природного освітлення; недостатня штучна освітленість робочої зони. Аналіз даних спеціальностей за «Гігієнічною класифікацією праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» дозволив автору віднести умови праці СРСГМУ та ВАтЗ до III класу I ступеня (шкідливі), а працю ТрСГ(Л)В до III класу 3 ступеня (шкідливі).

Розділу IV було присвячено гігієнічній характеристиці впливу умов та характеру навчання на життєдіяльність учнів професійного аграрного ліцею. Гігієнічна оцінка умов навчання показала їхню відповідність до діючих санітарних норм: за показниками мікроклімату, шуму на місцях виробничої практики (у майстернях по сільськогосподарських машинах, автомобілях), за характером планувального рішення, що створювало сприятливі умови для перебування учнів у даному навчальному закладі. Було виявлено істотний шкідливий чинник – порушення світлового режиму за рахунок недостатньої освітленості навчально-виробничих приміщень за показником природнього освітлення в лабораторіях професійно-технічного й спеціального профілю та майстернях професійної підготовки та суміщеного освітлення в навчальних кімнатах, лабораторіях професійно-технічного і спеціального профілю, майстернях професійної підготовки. Проведена оцінка життєдіяльності переважної більшості учнів дозволила констатувати сприятливий психологічний мікроклімат в колективі, стає зростання умотивованості ліцеїстів до опанування обраних спеціальностей й дотримання правил особистої гігієни та здорового способу життя. Водночас, виявлено очевидні чинники, здатні суттєво ускладнювати життєдіяльність ліцеїстів – порушення організації харчування та режиму дня на 3-му курсі навчання, досить низька рухова активність на всіх курсах навчання, що потребувало впровадження відповідних профілактичних заходів.

У *Розділі V* надавалася психофізіологічна характеристика формування професійно значущих функцій учнів професійного аграрного ліцею, яка включає результати дослідження, спрямованого на динамічне спостереження за станом центральної нервової системи (ЦНС) організму учнів ПАЛ за показниками виявлених професійно значущих психофізіологічних функцій, чого була використана розроблена автором та його науковим керівником комп'ютерна програма "Agrotest". Ефективність існуючої системи навчання у ПАЛ підтверджували дані щодо покращення показника рівня реалізації врівноваженості нервової системи. Відповідно до даного показника нервової системи, найбільш критичним виявився кінець 2-го року навчання, що може

свідчити про домінування в них процесу гальмування як наслідку та прояву суттєвої втоми.

Автором зазначено, що виявлена стабільність протягом періоду навчання показника індексу сили нервових процесів, свідчить про відповідність навчального процесу адаптаційним можливостям зростаючого організму. Аналіз даних щодо рухливості нервової системи свідчить про очевидне зростання рівня реалізації цієї професійно значущої функції. На основі результатів визначення інтелекту учнів ПАЛ за індексом IQ встановлено, що переважна більшість ліцеїстів належали до осіб із розвиненим інтелектом.

У *Розділі VI* описана динаміка функціонального стану організму учнів професійного аграрного ліцею, для чого були обрані показники, які характеризували найбільш інтегровані до навчально-виробничого процесу психофізіологічні когнітивні функції та психологічні властивості. Охарактеризовано, що загальною тенденцією розумової працездатності учнів ПАЛ було її поступове зростання упродовж терміну навчання, найбільш виражене на 2-му та 3-му курсах з подальшим різким зниженням, коефіцієнт точності залишався практично незмінним.

Достовірне зниження таких показників, як коефіцієнт точності й коефіцієнт стійкості уваги на 2-му році навчання, та істотне зниження коефіцієнта стійкості уваги на 3-му курсі дозволило автору віднести цей час до періодів ризику, що вимагає впровадження психогігієнічних заходів щодо корекції режиму дня та адаптаційного процесу в цілому.

Відносна стабільність величин показників провідних когнітивних функцій ліцеїстів 1-го курсу, свідчить про відносну стабільність навчальних навантажень, яких зазнають учні протягом цього терміну навчання, та їх адекватність функціональним можливостям організму. Проте зазначене характерне зниження рівня реалізації функції пам'яті та уваги, яке спостерігалось в динаміці навчального тижня на 2-му та 3-му курсах навчання за всіма показниками є достовірною ознакою втоми, що розвивається. Автором підкреслюється, що процес цей фізіологічний, але на тлі встановлених в організації освітнього процесу порушень потребує гігієнічної оптимізації.

Розділ VII було присвячено характеристиці стану здоров'я учнів професійного аграрного ліцею. Було встановлено, що до ПАЛ вступає значна кількість осіб з хронічною патологією, котра посилювалась під впливом певного кола несприятливих чинників навчально-виробничого середовища. Автором показано, що значна кількість ліцеїстів належала до III групи здоров'я, яка складала 37,5% на 1-му курсі. Зазначено, що протягом трьохрічного терміну навчання суттєво зростала захворюваність ліцеїстів на хронічну патологію, насамперед за такими нозологічними формами, як хвороби ока та придаткового апарату, хвороби системи кровообігу, сечостатевої системи, системи дихання, шкіри та підшкірної клітковини, кістково-м'язової системи та сполучної тканини. Встановлено, що 50,0% ліцеїстів мали відхилення у психічному стані донозологічного характеру.

Автор зазначає, що поширенню донозологічних психічних станів сприяють порушення режимно-організаційних чинників, насамперед в організації освітнього процесу та умов життєдіяльності, включаючи нерациональне використання вільного часу.

У розділі "*Аналіз і узагальнення результатів*" наведені основні результати досліджень та здійснено їх обговорення в порівнянні з даними сучасних літературних джерел, стисло викладено основний зміст дисертації, проведено узагальнення результатів власних досліджень. Зазначено, що отримані в результаті дослідження дані, дозволили розробити та впровадити у практику охорони здоров'я комплекс визначення чинників ризику на підставі моніторингу умов навчання, донозологічної діагностики та корекції функціонального стану і здоров'я учнів ПАЛ (з наданням відповідної схеми).

Висновки дисертації науково обґрунтовані та логічні, повністю впливають з матеріалів наукового дослідження та адекватно відбивають його результати.

Запропоновані автором *Практичні рекомендації*, спрямовані на гігієнічну оптимізацію, оздоровлення умов та характеру навчання учнів в ПАЛ, є доцільними і чітко обґрунтованими.

Автореферат дисертації об'єктивно і повно відображує зміст та основні положення дисертаційної роботи, оформлений відповідно до вимог ДАК

України. Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації.

Дисертація Богачової О.С. повністю відповідає паспорту спеціальності 14.02.01 – гігієна та професійна патологія.

Повнота викладення основного змісту дисертації в опублікованих працях у наукових виданнях.

За темою дисертації опубліковано 24 друковані праці, у тому числі 5 статей представлено у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України (2 з яких включено до міжнародних наукометричних баз), 1 – в іноземному науковому виданні, 16 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій, видано 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір, співавторство в 3-х розділах монографії.

Зауваження щодо оформлення і змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію Богачової Ольги Сергіївни, у порядку дискусії хотілось би почути від здобувача відповіді на наступні запитання:

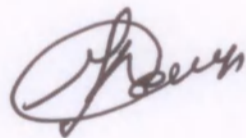
1. Представлена професіографічна характеристика спеціальностей, за якими навчаються учні професійних аграрних ліцеїв, свідчить про значну поширеність чинників ризику для погіршення здоров'я учнів. На яких слід перш за все зосередити увагу під час проведення профілактичних заходів?
2. Які чинники освітнього середовища, серед досліджених, мали найбільш несприятливий вплив на когнітивні функції учнів?
3. Чим пояснити привалювання у структурі хронічних захворювань учнів патології органів травлення на тлі трьох разового харчування у ліцеї?
4. Які складові життєдіяльності учнів ліцею мали найбільший позитивний вплив на їх адаптацію до навчальної діяльності? Які мали найбільш негативний вплив саме в умовах аграрного ліцею?

Зазначені дискусійні питання ніяк не впливають на високу загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Богачової О.С., представленої на офіційний захист.

Висновок

Дисертація Богачової Ольги Сергіївни «Гігієнічна оцінка та оптимізація умов навчання в професійних аграрних ліцєях», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.01 – гігієна та професійна патологія, є кваліфікаційною науковою працею, виконаною на сучасному науково-методичному рівні. Вона містить нове вирішення актуального для профілактичної медицини та охорони здоров'я України завдання – оптимізації умов професійно-технічного навчання підлітків професійних аграрних ліцєїв з метою збереження та зміцнення їхнього здоров'я. Представлена дисертаційна робота Богачової О.С. за своїми основними змістовними ознаками, актуальністю, науковою новизною та ґрунтовністю основних положень, висновків і рекомендацій, теоретичним і практичним значенням, а також повнотою викладення матеріалів в опублікованих працях та рівнем впровадження відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановами Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними № 656 від 19 серпня 2015 року, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016) , а її автор – Богачова Ольга Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.01 – гігієна та професійна патологія.

Офіційний опонент,
директор ДУ «Інститут охорони
здоров'я дітей та підлітків НАМН
України», д-р мед. наук, професор

Г.М. Даниленко

Відклик ориґіналу
опонента на іґієнічний
до спеціалізованої
ради 03.05.2013

Даниленко Г.М.
[Handwritten signature]

Ва. секретар [Handwritten signature]